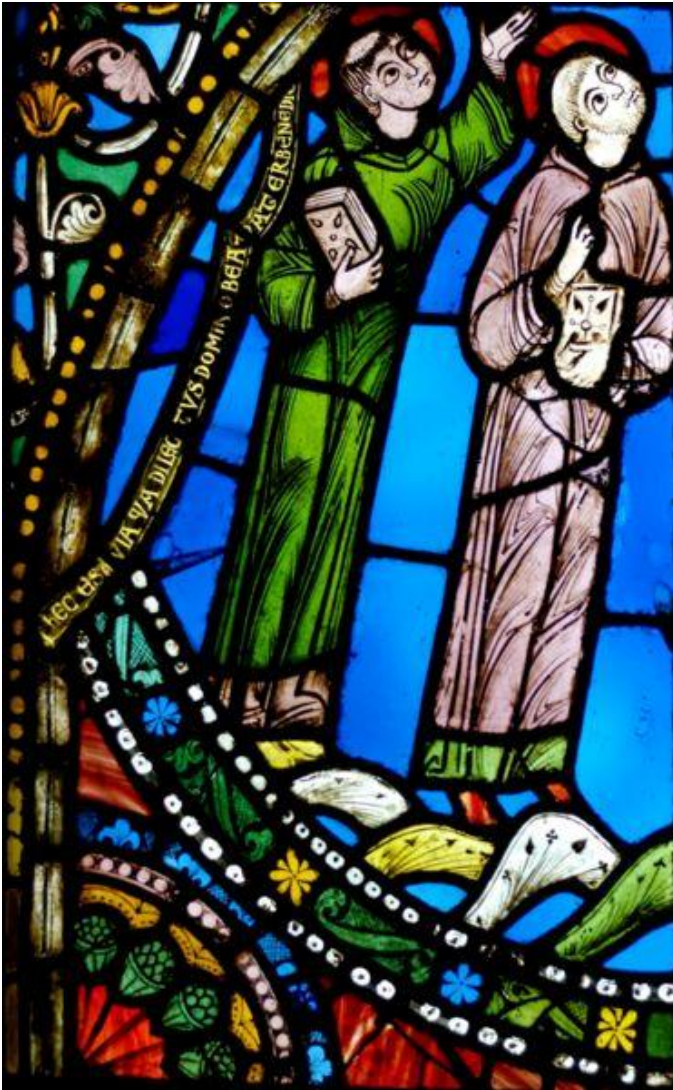


1000 lat średniowiecza: między dogmatem a dialektyczną pasją



- V w. n.e. (upadek Cesarstwa Rzymskiego), XV w. (renesans).
- Patrystyka, czyli okres Ojców Kościoła (V-VIII w.) i scholastyka (do ok. 1500 r.).
- Próba połączenia platonizmu i arystotelizmu z chrześcijaństwem (racjonalizacja wiary i pytanie o granice rozumu).
- Hierarchiczność i symboliczność rzeczywistości
- Eremityzm, idea „*contemptus mundi*”, „*homo viator*”, zakony żebracze – chrześcijańscy hippisi
- Rola autorytetu
- Zaufanie do rozumu

Św. Augustyn 354-430

- Ojciec Kościoła, biskup Hippony.
- „Egzystencjalista, żarliwy i chaotyczny poszukiwacz prawdy” (Z. Kubiak).
- Czytelnik własnego serca i rzeczywistości – znaku Boga.
- Filozof doświadczenia i drogi do Boga.
- Poszukiwacz odpowiedzi na pytanie o wolną wolę człowieka i zło w świecie.
- Eksplorator czasu
- Autor pierwszej autobiografii (*Wyznania*)



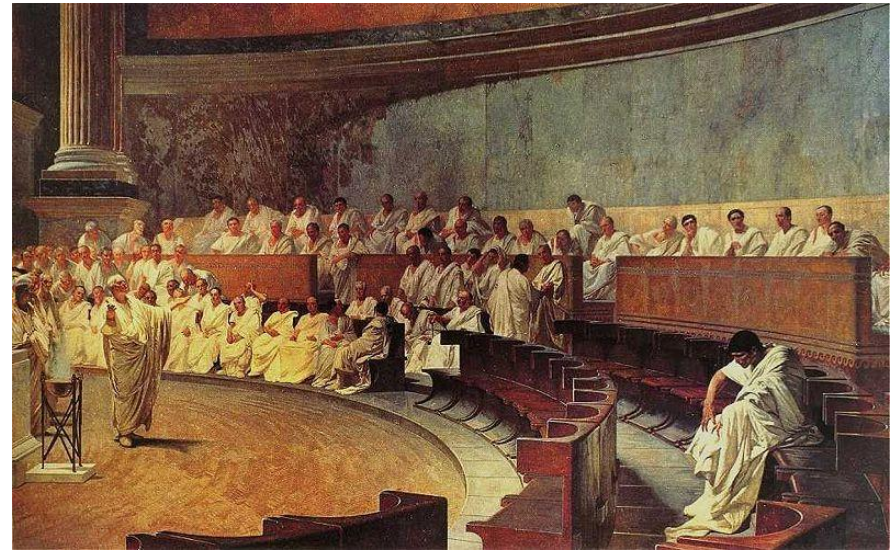
„Afrykańska dusza”



- Ur. w Tagaście (Algieria), matka – św. Monika.
- Gwałtowność i tkliwość, niepohamowana namiętność i nadmierna żarliwość. Ognisty, impulsywny temperament.
- Nauka gramatyki i retoryki.
- Młodość – gdy świat pijany był winem swej przewrotnej woli; zabawy ze złem.
- 370 r. – Studia oratorskie w Kartaginie (otwarcie drzwi do kariery na szczeblu państwowym).
- W kotle namiętności – „kochać i być kochanym”. Poznanie Bezimiennej i wierność jej przez długie lata. Adeodat.

Lektura *Hortensjusza* Cycerona – inspiracja konwersji na filozofię

- Zmiana nastawienia jego umysłu i postawy: obudzenie zainteresowania prawdą. Sukces zawodowy traci na wartości. Zwrot ku wartościom duchowym, ku mądrości.
- Odrzucenie wiary, gdyż – jak sądził – droga do mądrości to droga racjonalnego badania (nadmierny racjonalizm).
- Odrzucenie Pisma Św.



Manichejczycy – „bolszewicy” IV w.

- Manicheizm – skrajna koncepcja rozwiązania religijnych problemów w IV w., połączenie chrześcijaństwa, buddyzmu i zoroastryzmu.
- Radykalny ontologiczny dualizm (natura Światła i Ciemności). Człowiek – mikrokosmos, w którym zmieszane są te 2 natury.
- Zbawienie – separacja światła od ciemności drogą zachowania „potrójnej pieczęci” (ust i głowy; rąk i ciała; zakaz kontaktów seksualnych).



Manichejska koncepcja Boga i człowieka

- Bóg jest uwięziony w materii, doznaje cierpienia i uszczerbku. Dobro jest bierne, oczekuje aż uwolnią je wybrani, np. poprzez posiłek. Jednocześnie głosi się, że Jezus przyjął ciało tylko pozornie, pozornie poniósł również śmierć na krzyżu.
- Człowiek to uwięziona w ciele część Boga, która nie podlega grzechowi (z natury doskonała). To nie człowiek grzeszy, lecz jakaś obca w nim natura. Człowiek zbawia się sam, przypominając sobie swoją boską naturę. Zdjęcie odpowiedzialności za moralne decyzje i wyrządzone zło.

Przeciw sceptykom

- Teza sceptyków: nie można osiąść pewnego poznania filozoficznego (zwodniczość zmysłów); ergo: trzeba wciąż poszukiwać prawdy.
- Augustyn wykazuje, że istnieją prawdy logiczne i matematyczne. Co do poznania zmysłowego, należy ograniczać naszą wypowiedź do tego, co jawi się nam w doświadczeniu („**Wiem**, że przedstawia mi się to jako białe...”).



„Jeśli się mylę – jestem” („*Si fallor – sum*”)

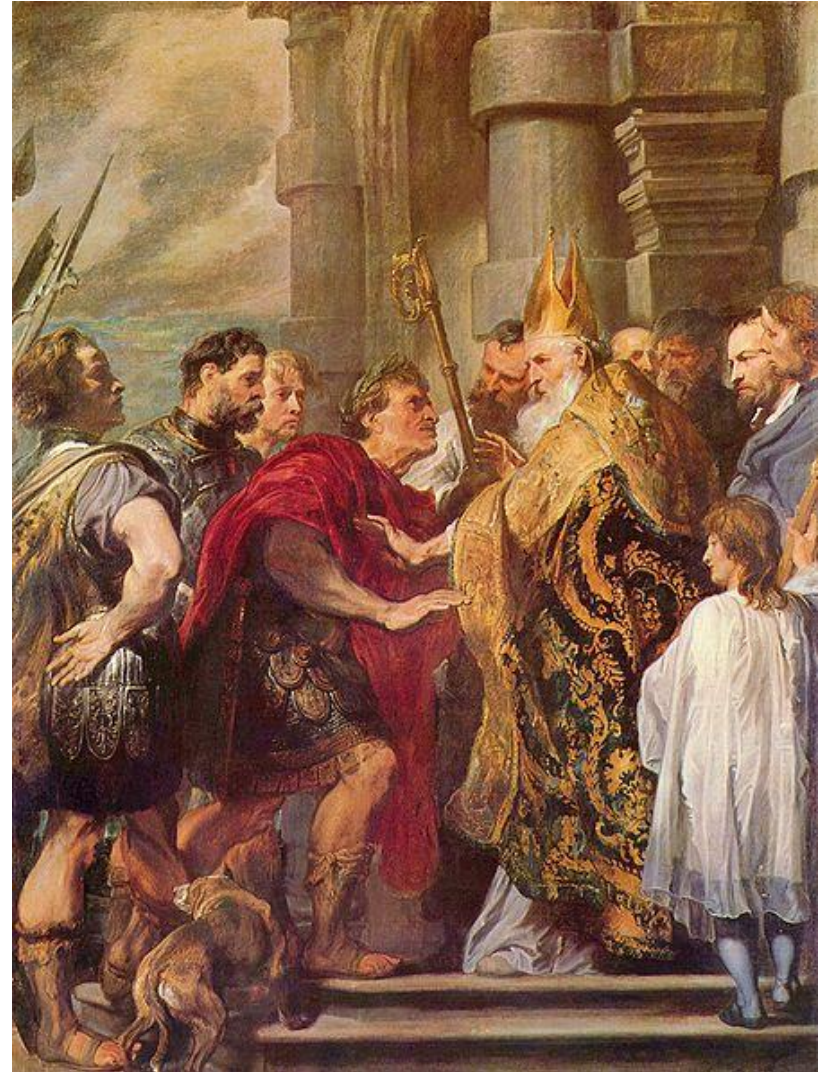


„- Powiedz mi, czy sam istniejesz. Może, mając odpowiedzieć na to pytanie, boisz się pomyłki? Ale gdybyś nie istniał, z pewnością nie mógłbyś w ogóle mylić się” (*O wolnej woli*).

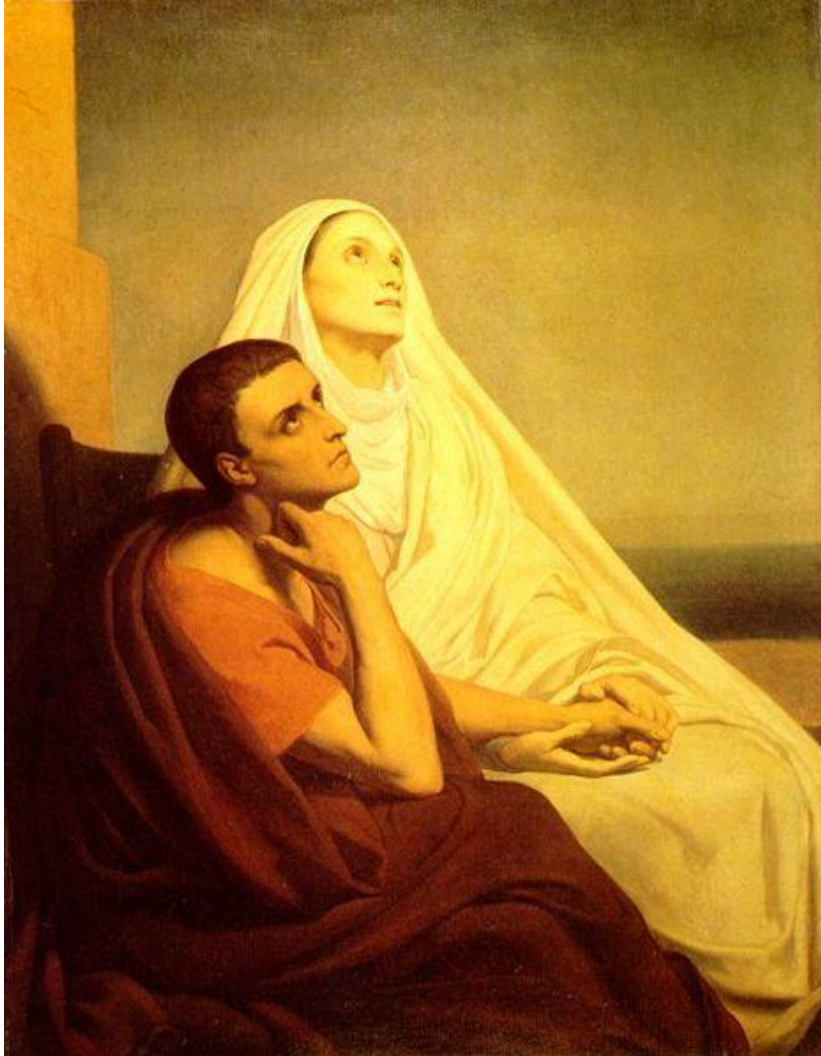
Nie można wątpić w pewność własnej myśli, bo w ten sposób wątplenie unieważniałoby samo siebie. **Akt wątpienia wskazuje na istnienie wątpiącego podmiotu.**

Na szczytach kariery i... frustracji

- Jako profesor retoryki wygłaszał mowy pochwalne ku czci cesarza i konsulów sprawujących władzę. Gorycz i niespełnienie.
- Czytający Św. Ambroży (ideał niezależności mędrca, przebywającego poprzez czytanie w niematerialnej przestrzeni swego wnętrza, w którym dokonuje się spotkanie z Bogiem) – inspiracją do podjęcia wędrówki ku własnemu wnętrzu.



„Wierzę, aby zrozumieć” (*Credo ut intelligam*)



- Akt wiary nie jest aktem nieracjonalnym (wiele rzeczy przyjmuje się na wiarę, przy których się nie było).
- Sam akt wiary wymaga racjonalnego przygotowania (rozstrzygamy rozumem, jakiemu autorytetowi zawierzyć).
- Wiara poszukuje zrozumienia, ale też poprzedza zrozumienie. Nie można dotrzeć do rzeczy za pomocą samego rozumu. Aby rozum mógł dotrzeć do tego, do czego dąży, musi mieć pożywienie – wiarę.
- Autorytet – Pismo Św., system filozoficzny – Platon.

Rozstanie z Bezimienną

Rozstanie sprawiło wielki ból obojgu. Bezimienna zobowiązała się, że nigdy nie zwiąże się z żadnym mężczyzną, dając Augustynowi piękny wzór wierności i wstrzeźliwości. Augustyn po jej oddaleniu, oczekując aż nowa narzeczona osiągnie wiek pełnoletności, chcąc osłabić cierpienie, wziął sobie inną konkubinę. Był w pętach cielesnych żądz, pożądliwości i namiętności.



„Umarła już moja młodość zła, haniebna, i wchodziłem w wiek męski...”

- Wpływ książek platoników.
Niemożność pojęcia substancji duchowej, koncentracja na tworach wyobraźni: „Umysł mój w swych wyobrażeniach miotał się wśród takich kształtów, do jakich przywykło oko, a nie uświadamiałem sobie, że siła myśli, która formowała te obrazy, sama była czymś zupełnie odrębnym” (*Wyznania*, VII).
- Dopiero koncentracja na własnym wnętrzu, uświadomienie sobie samego siebie usunie urojenia, uspokoi szalejącą w nim burzę.



Przejdźcie od „człowieka zewnętrznego” do „człowieka wewnętrznego”

- Droga do zbawienia zaczyna się od percepcji świata materialnego. Piękno zmysłowe ma inspirować do poszukiwania piękna duchowego.
- Oddalenie od siebie implikuje oddalenie od Boga. Tylko w swoim wnętrzu człowiek może odczytywać znaki i wskazówki na drodze do Boga. Ludzkie wnętrze jest bramą do Boga. Proces wstępowania do swego wnętrza jest wynikiem Bożej aktywności (łaski). Bóg działa w takim stopniu, w jakim człowiek tego pragnie.



Źródła zła są w wolnej woli

- Aby upodobnić się do Boga, trzeba usunąć zło. W materii ani w cielesności nie należy dopatrywać się źródeł zła i grzechu. Rzeczywistość i natura ludzka są uczynione na obraz i podobieństwo Boga, są więc dobre.
- Zepsucie polega na zmniejszeniu dobra, zło jest więc brakiem dobra, a nie odrębną substancją. Gdyby zło było substancją, byłoby dobre (bo wszystko, co istnieje, jest dobrem).
- Źródeł zła należy upatrywać w wolnej woli, która jest dobra, ale jest też słaba. Jej słabość wynika z faktu bycia stworzoną z niczego. Bóg nie stworzył bytów sobie równych. W duszy ludzkiej istnieje tendencja w kierunku niebytu, nieistnienia, która może stać się również źródłem zepsucia. Jest ona jak bakteria czy wirus, które nie zawsze powodują chorobę.
- Przyzwyczajenie do zła przyobleka dobrą ze swej istoty naturę ludzką w drugą naturę, jest źródłem jej kalectwa, niedowładności woli, sprawia, że w człowieku są dwie wole.

„*Tolle, lege!*” (Weź to, czytaj!)

- 386 r., scena w ogrodzie mediolańskim, moment nawrócenia Augustyna na chrześcijaństwo.
- Niemożność zdobycia się na decydujący krok, płacz w samotności, głos dziecka – przyjęcie postawy pokory w oczekiwaniu na łaskę Bożą.
- Ucieczka od przyzwyczajień „na nogach wewnętrznego człowieka”



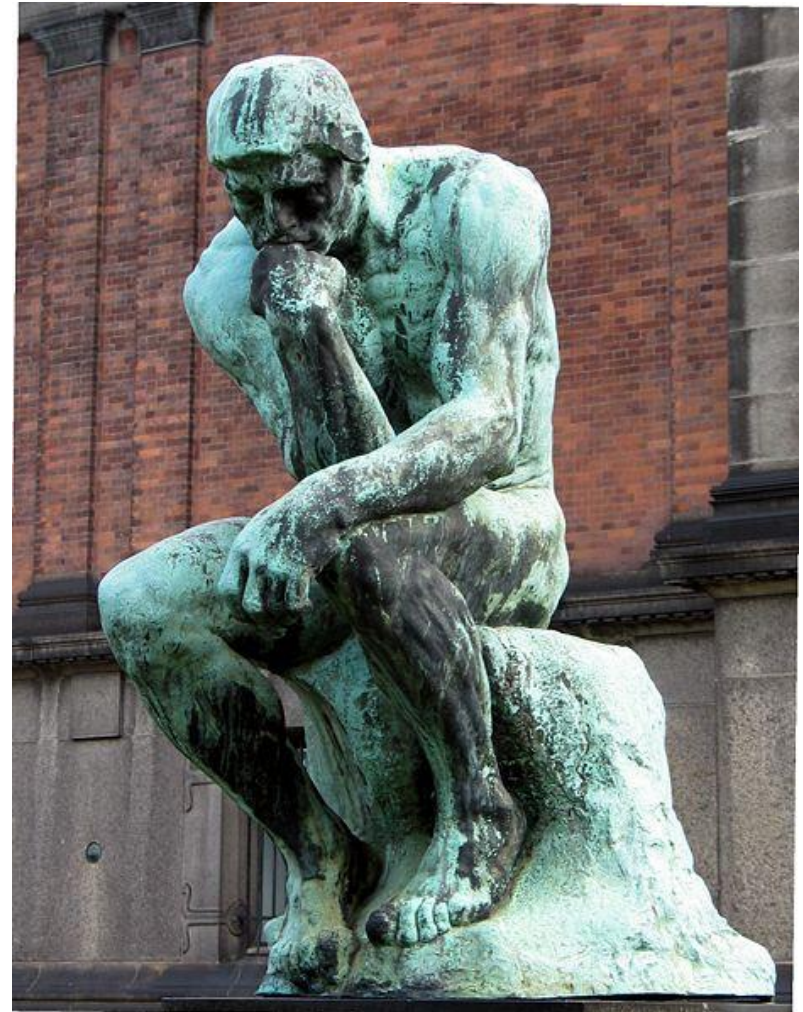
Augustyńska koncepcja czasu

- „Czymże jest więc czas? Jeśli nikt mnie o to nie pyta, wiem. Jeśli pytającemu usiłuję wytłumaczyć, nie wiem”.
- Aby wyjaśnić czas, należy cofnąć się od czasu zewnętrznego, obiektywnego, względnego do czasu wewnętrznego, subiektywnego. A to wskazuje z kolei na wyższość sfery duchowej, wewnętrznej.



Istnieje tylko chwila obecna

- Powrót do własnego wnętrza wymaga koncentracji uwagi na chwili.
- Pojęcie czasu związane jest z funkcjami umysłu: oczekiwaniem, uwagą i pamięcią. Umysł spełniając je, jest podstawą czasu.
- Czas jest „rozciągłością umysłu” (*distentio animi*); obejmuje 3 *modi* obecności: terażniejszość, przeszłość i przyszłość. Przeszłość i przyszłość przeżywa się w terażniejszości. Tylko terażniejszość ma znaczenie.



Noologiczny dowód na istnienie Boga (z prawd wiecznych)

- W rzeczywistości stworzonej nie ma nic wyższego niż ludzki rozum, choć nie jest on czymś niezmiennym i wiecznym. Z jego pomocą poznajemy wieczne i niezmiennie prawdy (zasady etyki i matematyki). Ich prawdziwość jest dana wszystkim; umysł jest ich odkrywcą, a nie twórcą.
- Zasady liczbowe i zasady etyki sprowadzają się do siebie, istniejąc w jednej niezmiennej Prawdzie, którą jest najwyższy Byt, Bóg.

Koncepcja stworzenia świata

- Powołanie rzeczy do bytu dokonało się „z niczego” (*ex nihilo*). Bóg nie potrzebował do realizacji swego dzieła niczego.
- Stworzył bezkształtną materię, ale jednocześnie nadał jej formę (2 strony jednego, momentalnego działania stwórczego). Materia owa nie była czymś, co istniałoby niezależnie od Boga. Nadanie jej formy wiązało się ze zmiennością materii, za sprawą której ciała przechodziły z jednego kształtu w drugi.



Pojęcie racji zarodkowych (przyczynowych)

- 6 dni stworzenia świata to metafora, która ma pomóc nam w zrozumieniu Bożego dzieła. Akt stwórczy był jednym aktem, a nie działaniem rozłożonym w czasie. Tworząc rzeczy Bóg stworzył jednocześnie czas.
- Bóg ustanowił pewne rzeczy w formie bytów aktualnie istniejących, inne w formie „nasion” – racji zarodkowych, w których zawarty jest potencjał naturalnego rozwoju rzeczy.
- Naturalny potencjał aktualizuje się w określonych warunkach zewnętrznych. Bóg określił zakres realizacji możliwości. Jego wola aktualizuje w odpowiednim momencie dany układ. To oznacza, że rzeczywistość jest dynamiczna i aktualizuje się w czasie. Sprawcą wszystkiego jest Bóg, który podtrzymuje świat w istnieniu (*creatio continua*); nic nie pozostaje poza Jego działaniem.

O Państwie Bożym (413-427) – najważniejsze dzieło chrześcijańskiej filozofii państwa i sprawiedliwości

- Apologia chrześcijaństwa przed atakami „pogan” obarczających je winą za upadek Rzymu (za splądrowanie go przez Gotów w 410 r.).
- Główne pytanie: jak chrześcijaństwo (od 380 r. religia państwowa) powinno się ustosunkować wobec państwa?



Polityczny augustynizm

- Brak zainteresowania społeczną naturą człowieka, tym, dlaczego i w jaki sposób ludzie organizują się na gruncie państwa i systemu prawnego, jakie prawa i zasady legitymizują taką wspólnotę.
- Akcent na sprawiedliwość osobistą, na moralne postępowanie jednostek.
- Państwo ziemskie dalekie od ideału. Przeciwstawienie państwa ziemskiego – Babilonu, symbolu grzesznej społeczności, państwu Bożemu – niebiańskiej Jerozolimie.
- Przeciwstawienie mądrości pogańskiej mądrości chrześcijańskiej, bez negowania tej pierwszej. Wszystko co w kulturze pogańskiej godne pochwały, w udoskonalonej formie znalazło spełnienie w chrześcijaństwie. Tyle że chrześcijaństwo miało przewagę nad myślą pogańską, bo głosiło naukę objawioną mogącą pomóc wszystkim ludziom, tymczasem filozofia starożytna służyła tylko niektórym.

Księga XIX – najbardziej znaczący tekst teorii pokoju

- 2 rodzaje państwa = 2 rodzaje pokoju
- Pokój ziemski, ustanawiany przez ludzi, jest niedoskonałym obrazem pokoju wiecznego, zależnego od łaski Boga – pokoju pełnego, obejmującego cały kosmos. Nawet pokój między państwami będzie możliwy dopiero w wiecznym Królestwie Bożym. W porównaniu z troską o własne zbawienie, dbałość o sprawiedliwość na tym świecie jest mniej znacząca.
- Deprecjacja możliwości państwa łączy się z brakiem zainteresowania instytucjonalną teorią państwa i prawa. A co z uznaniem większej samodzielności sfery ziemskiej i odpowiedzialności człowieka?